

**Nukirsti neužtenka – iš šaknų
atželiantys medžiai ir krūmai**

Įvairūs medžiai ir krūmai yra kiekvieno gerbūvio puošmena, kuri suteikia tai vietai artumo gamtai pojūtį. Žmonės, siekdami kuo įmančiau papuošti savo aplinką, neretai atsigabena gražiai žydinčių ar egzotiškai atrodančių medžių ir krūmų, kiti naudoja iš svetimų kraštų atgabentus medžius ir krūmus ūkinėms reikmėms: šlaitams sutvirtinti, biokurui ar miško sodmenims. Net manyta, kad svetimžemiais sumedėjusiais augalais galima praturtinti natūralių buveinių biologinę įvairovę.

Nemažai svetimžemių sumedėjusių augalų rūšių buvo atgabentos, išplito ir tapo invazinėmis seneniam ir apie jų invazijos ekologiją žinoma nedaug. Labai dažnai sumedėję augalai brandina vaisius ir uogas, dėl šios priežasties prie jų platinimo prisideda gyvūnai ir paukščiai.

Sumedėjusių augalų poveikis aplinkai pastebimas ne iškart, o tik praėjus keleriems metams, todėl svarbu užkirsti kelią šioms rūšims plisti dėl galimos žalos ateityje. Šiuo metu į Invazinių Lietuvoje rūšių sąrašą įrašytos šios medžių ir krūmų rūšys:

Varpinė medlieva

Uosialapis klevas (*Acer negundo* L.)

Varpinė medlieva (*Amelanchier spicata* (Lam.) K. Koch)

Vėlyvoji ieva (*Prunus serotina* Ehrh.)

Baltažiedė robinija (*Robinia pseudoacacia* L.)

Raukšlėtalapis erškėtis (*Rosa rugosa* Thunb.)

Baltažiedės robinijos pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – medis

Aukštis – 10–20 m, kartais iki 30 m

Žiedai – balti, kvapūs, susitelkę 10–20 cm ilgio nukarusiomis kekėmis

Lapai – sudėtiniai, sudaryti iš 9–25 kiaušiniškų lapelių

Kitų rūšių robinijas nuo baltažiedžių lengviausia atskirti pagal žiedų spalvą. Jeigu žiedai šviesiai ar sodriai rausvi, galima įtarti, kad tai kitų rūšių robinijos (*Robinia ×ambigua* arba *Robinia viscosa*). *Robinia ×ambigua* ir *Robinia viscosa* ankštys su pavieniais liaukiniais plaukeliais arba dar ir su dygliukais. Nepaisant skirtumų, ir kitų rūšių robinijos yra nemažiau invazyvios.

Varpinės medlievos pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – krūmas, retai medis

Aukštis – 6–8 m

Žiedai – balti, sukrauti gana ilgomis, tankiomis kekėmis

Lapai – kiaušiniški, melsvai žali, dantytu pakraščiu, beveik apskrita viršūne

Vėlyvosios ievos pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – medis, retai krūmas

Aukštis – 10–15 m

Žiedai – balti, susitelkę siauromis, iki 15 cm ilgio kekėmis

Lapai – pailgai kiaušiniški arba lancetiški, 5–7 cm ilgio ir 2–4 cm pločio

Vėlyvąją ievą nuo paprastosios ievos nesunku atskirti pagal lapus. Vėlyvosios ievos lapai lygūs, blizgiu paviršiumi, o paprastosios ievos lapų paviršius raukšlėtas, neblizgus. Be to, vėlyvosios ievos paprastai užmezga daug kaulavaisių, o paprastųjų ievų kekėse būna vos keli kaulavaisiai.

Uosialapio klevo pagrindiniai požymiai

Gyvenimo forma – medis

Aukštis – apie 10–15 m, kartais iki 20 m

Žiedai – vienalyčiai. Vyriškieji žiedai susitelkę kuokštais, moteriškieji – nusvirusiomis kekėmis

Lapai – sudėtiniai, neporomis plunksniški, sudaryti iš 3–9 pailgai kiaušiniškų, skiautėtų lapelių

Pavienius ar grupėmis augančius medžius nesunku pastebėti ir iš tolo, nes jie išsiskiria šviesiai žalia, gelsvo atspalvio lapija.

Uosialapis klevas

Baltažiedė robinija

Savaiminis rūšies arealas apima pietrytinę Šiaurės Amerikos dalį. Į Europą baltažiedės robinijos buvo atvežtos 1601 m. ir pradėtos auginti Prancūzijoje. Tikslių duomenų, kada baltažiedės robinijos pradėtos auginti Lietuvoje, nėra, bet žinoma, kad XIX a. pabaigoje Rytų Prūsijoje jos buvo dar labai retai auginamos. Labiausiai želdynuose jos paplito XX a. antrojoje pusėje. Lietuvoje sulaukėjusių baltažiedžių robinijų pirmą kartą buvo rasta 1958 m. Kaišiadorių r., miške prie Bačkonių parko. Jos labai sparčiai dauginasi vegetatyviniu būdu ir subrandina daug vėjo platinamų sėklų. Dabar baltažiedės robinijos plačiai paplitusios didelėje Europos dalyje ir tapusios invaziniais medžiais.

Vėlyvoji ieva

Savaime rūšis paplitusi Šiaurės ir Centrinėje Amerikoje. Europoje vėlyvosios ievos pradėtos auginti XVII a. pradžioje, o nuo XIX a. pabaigos jos buvo sodinamos miškuose. Tikslios informacijos, kada vėlyvosios ievos pradėtos auginti Lietuvoje, nėra. Manoma, kad pirmiausia jas imta sodinti Vakarų Lietuvoje XIX a. pabaigoje arba XX a. pradžioje. Gana dažnai vėlyvosios ievos buvo auginamos miestų ir gyvenviečių želdynuose. Savaime plintančios vėlyvosios ievos Lietuvoje pirmą kartą užregistruotos 1976 m. Pagėgių sav., dabartiniame Rambyno regioniniame parke.

Varpinė medlieva

Varpotosios medlievos kilmė nevisiškai aiški. Vieni tyrėjai teigia, kad ji savaime paplitusi Šiaurės Amerikoje, o kiti nurodo, kad ji yra Europoje susidariusi hibridinės kilmės rūšis. Plačiai auginti soduose dėl vaisių varpinės medlievos pradėtos XIX a. pradžioje, o netrukus ėmė plisti savaime. Dabar jos aptinkamos beveik visoje Europoje. Tikslios informacijos apie varpinių me-

dlienvų introdukciją Lietuvoje nėra, bet manoma, kad jas dėl valgomų vaisių pradėjo auginti XIX a. pirmojoje pusėje, o vėliau imtos auginti ir kaip dekoratyviniai augalai. Pirmą kartą sulaukėjusių varpinių medlienvų aptikta 1934 m. Vilniaus apylinkėse.

Uosialapis klevas

Rūšis savaime paplitęs beveik visoje Šiaurės Amerikoje, išskyrus vėsaus ir šalto klimato sritis. Europoje parkuose ir miestų želdynuose pradėtas auginti XVII a., o dabar Vidurio ir Rytų Europoje jis plačiai paplitęs įvairiose buveinėse ir yra viena iš invazyviausių rūšių. Lietuvoje rūšies introdukcija prasidėjo XX a. trečiajame dešimtmetyje, o pirmą kartą sulaukėjusių medžių aptikta 1963 m. Šešupės pakrantėje (Vilkaviškio r.). Ypač sparčiai uosialapiai klevai pradėjo plisti XX a. devintajame dešimtmetyje.

Uosialapis klevas

Paplitimas

Baltažiedė robinija paplitusi visoje Lietuvos teritorijoje, tik Žemaičių aukštumoje jos gana retos. Ypač dažnos ir gausios pietinėje šalies dalyje ir Kuršių nerijoje. Dažniausiai įvairaus dydžio sąžalynais įsikuria pamiškėse, antropogeniniuose medynuose, šviesiuose spygliuočių miškuose, upių pakrantėse, smėlynuose, pajūrio kopose, dykvietėse, pakelėse.

Vėlyvoji ieva Lietuvoje nevienodai paplitusi rūšis. Pietiniuose ir vakariniuose šalies rajonuose dažna ir vietomis labai gausi, kitur – gerokai retesnė. Dažniausiai auga sausame dirvožemyje, šviesiuose pušynuose, miškų pakraščiuose, kirtavietėse ir dykvietėse. Vaisius lesa ir sėklas išplatina paukščiai, todėl kartais augalų pasitaiko vietovėse toli nuo pirminių židinių.

Vėlyvoji ieva

Varpinė medlieva Lietuvoje paplitusi nevienodai. Pietinėje, rytinėje ir šiaurės rytinėje bei vakarinėje dalyse varpinės medlievos dažnos ir gausios, o kitur pasitaiko gerokai rečiau. Varpinės medlievos dažniausiai įsikuria vidutinio drėgnumo ir sausuose spygliuočių ir mišriuosiuose miškuose, miškų pakraščiuose, šlaituose, medžiais apaugusiose kopose, pakelėse, rečiau pasitaiko pievose, dykvietėse. Didžiausius ir tankiausius krūmynus sudaro aplink miestus ir gyvenvietes esančiuose pušnyuose ir jų pakraščiuose.

Uosialapis klevas paplitęs visoje Lietuvoje, o kai kuriose vietovėse labai gausus, šių medžių sąžalynai užima didelius plotus. Dažniausi ir gausiausi jie didžiųjų ir vidutinių upių pakrantėse, palei kelius ir geležinkelius, miestų ir gyvenviečių aplinkoje. Auga beveik visų tipų buveinėse, dažniausiai įsikuria drėgname ar vidutinio drėgnumo dirvožemyje. Didžiausius ir tankiausius, kartais beveik grynus sąžalynus sudaro vandens telkinių pakrantėse, apleistose pievose, palei transporto infrastruktūros objektus, dykvietėse ir miškų pakraščiuose, pasitaiko miškų kirtavietėse, pajūrio kopose, ant pastatų stogų ir sienų plyšiuose.

Baltažiedė robinija

Kova

Paprastų ir labai efektyvių šių augalų naikinimo būdų nėra, todėl kova su jais gali trukti kelerius metus, priklausomai nuo taikomo metodo, augalų užimamo ploto ir individų gausumo. Prieš imantis įgyvendinti naikinimo priemones, reikia įvertinti, ar bus galimybė jas taikyti ilgą laiką.

Cheminų priemonių naudojimas. Tai yra pagrindinė ir efektyviausia augalų kontrolės priemonė. Šiuos invazinius medžius pirmiausia reikia nudžiovinti. Medžiai nudžiovinami cheminėmis medžiagomis, kurios įšvirkščiamos į kamieną ar pagrindinėje šaknyje išgręžtas skylės. Rekomenduojama glifosato veikliosios medžiagos turintys preparatai, kuriuose veikliosios medžiagos būtų ne mažiau nei 25 %. Cheminėmis medžiagomis medžius reikia naikinti jų intensyvaus augimo laikotarpiu, kai augalai pradeda

intensyviai augti, tai yra pirmojoje vasaros pusėje. Tokiu laiku sušvirkštos veikliosios medžiagos išnešiojamos po visą augalą ir jis laipsniškai nudžiūsta. Tik įsitikinus, kad medžiai ar krūmai nudžiūvę, galima juos nukirsti (geriausia kirsti kitais metais). Naikinimo plotą reikia tikrinti dar kelerius metus ir stebėti, ar augalai neatželia iš šaknų arba nedygsta jų sėklos.

Atžalų nupjovimas. Jeigu negalima naudoti cheminių priemonių, augalus galima bandyti nukirsti ir vėliau labai intensyviai kirsti augančias atžalas (baltažiedės robinijos sugeba išauginti atžalas net ir vejose, kurios šienaujamos kiekvieną savaitę).

Augalų iškasimas. Mažesnius pavienius medžius ir ypač krūmus galima iškasti arba išrauti, stengiantis pašalinti kuo daugiau šaknų. Iškasti augalai turi būti sudžiovinami naikinimo plote, kad, gabenant gyvus augalus, jie nebūtų atsitiktinai išplatinti.

Atsakomybė ir teisinis reguliavimas

Uosialapis klevas, varpinė medlieva, vėlyvoji ieva ir baltažiedė robinija yra įrašyti į Invazinių rūšių Lietuvos Respublikos teritorijoje sąrašą.

Invazinės rūšys naikinamos, vadovaujantis Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo, patvirtintu LR aplinkos ministro 2002 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. 352 „Dėl Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės ir naikinimo tvarkos aprašo, Invazinių rūšių kontrolės tarybos sudėties ir nuostatų, Introdukcijos, reintrodukcijos ir perkėlimo programos patvirtinimo“ ir kitų teisės aktų reikalavimais.

Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos atsakingas už invazinių rūšių naudojimo kontrolę šalies viduje. Sankcijos už invazinių rūšių neteisėtą naudojimą ir valdymo priemonių nevykdymą nustatytos Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 304² straipsnyje. Pastebėjus pažeidimą, reikia skambinti tel. 112 arba norint pasikonsultuoti darbo dienomis 9–16 val. tel. 8 700 02 022.

Žemių savininkai ir naudotojai kviečiami saugoti Lietuvos gamtos natūralumą

Šiems invaziniams augalams naikinti nuosavoje arba valdomoje žemėje jokių leidimų nereikia, tačiau būtina laikytis rekomendacijų!

Patarimai

- Neauginkite šių augalų ir neplatinkite bet kokių jų dalių (sėklų, šakniastiebių) kitiems.
- Jokiu būdu negalima šių augalų išmesti į gamtą.
- Būkite tikras, kad turite teisę nukirsti ar kitaip sunaikinti Jūsų nužiūrėtą svetimžemį medį.
- Imtis naikinimo priemonių tik tuo atveju, jeigu bus užtikrinamas priemonių naudojimo tęstinumas.
- Naikinant derinti kelias augalų kontrolės priemones.
- Jeigu naikinimui ketinate taikyti chemines medžiagas, pasitikslinkite, ar konkrečioje teritorijoje nėra ribojimų jas naudoti (pavyzdžiui, prie vandens telkinių, saugomose teritorijose ir pan.).
- Išnaikinus augalus, svarbu teritoriją stebėti kelerius metus ir naikinti vos pasirodžius augalams, kad populiacija neatsikurtų.

Įsidėmėkite Šių rūšių augalų pardavimas ir platinimas bet kokiais tikslais yra draudžiamas

Pastebėję šiuos augalus gamtoje, įrašykite duomenis į
Biologinės įvairovės informacinę platformą:
www.biip.lt

Teksto autoriai – Domas Uogintas ir Zigmantas Gudžinskas

Nuotraukų autoriai – Lukas Petrulevičius ir Zigmantas Gudžinskas

 Lietuvos
Respublikos
aplinkos
ministerija

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Parengta vykdant iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamą projektą Nr. 05.5.1-APVA-V-018-01-0012 pagal 2014-2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „Aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.5.1-APVA-V-018 priemonę „Biologinės įvairovės apsauga“

Išspausdinta ant visiškai perdirbto popieriaus